

TAIKURIEN AIKA

Filosofian suuri
vuosikymmen
1919–1929

WOLFRAM
EILENBERGER

SILTALA

TAIKURIEN AIKA

WOLFRAM
EILENBERGER

TAIKURIEN AIKA

Filosofian suuri
vuosikymmen
1919—1929

Suomentanut Tommi Uschanov

Kustannusosakeyhtiö Siltala
Helsinki

The translation of this work was supported
by a grant from the Goethe-Institut.

© Wolfram Eilenberger

Alkuteos: *Zeit der Zauberer. Das große Jahrzehnt der Philosophie 1919–1929*

© 2018 Klett-Cotta – J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger GmbH, Stuttgart.

Finnish Translation published in arrangement with

Literary Agency Michael Gaeb, Berlin.

Kansi: © Rothfos & Gabler, Hamburg. Yksityiskohta Ernst Emil Schlatterin
(1883–1954) maalauksesta. © John Mitchell Fine Paintings / Bridgeman Images.

Toinen painos

Painopaikka: Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-234-550-9

Evalle

SISÄLLYS

I

PROLOGI – TAIKURIT

Sivu 13

Jumala saapuu · Huipulletähtääjä · Peruslukemilla

Davos-myytti · Ihmisen kysyminen · Vailla perustaa · Kaksi visiota ·
Valinnan edessä

Missä on Benjamin? · Parempi vain luovuttaa · Tarvitseeko elämäni
päämäärän? · Yhden miehen tasavalta

II

HYPPYJÄ – 1919

Sivu 41

Mikä neuvoksi? · Maanpako · Kriittisiä päiviä · Romanttisia teesejä ·
Uusi itsetietoisuus · Pakoja

Muuttunut mies · Eettisiä tekoja · Toivotonta epäonnea

Muissa maailmoissa · Avoimia rintamia · Maailma ilman katsomusta ·
Alkutieteilijä · Ilman alibia · Uusi valtakunta · Uskollisuus tapahtumalle

Saksalaisia hyveitä · Rakkautta vailla · Sähköistyminen

III

KIELIÄ – 1919–1920

Sivu 75

Kuvaannollisesti ilmaisten · Wieniläisiä siltoja · Runollista täsmällisyyttä ·
Maailmaa vastaan · Kolme pistettä Haagissa · Tosiseikkojen kuvia · Parturi ·
Russell tikapuilla · Miksi maailmaa ei ole olemassa

Virran viettävänä · Samea katse · Yhdessä yksin · Kaksi hiipparia ·
Ympäristöjä edessä · Aitous murtautuu läpi

Jotakin media-alalla · Röpiköijä · Tehtävä · Radikaali kääntäminen
Kultti ja soundi · Goethe Hampurissa · Perusilmiö · Moneudentahto ·
Eteenpäin · Onko olemassa jokin *yksi* kieli?

IV
SIVISTYS – 1922–1923
Sivu 129

Mökin rauhaa · Kummia kutsumuksia · Täälläolon seulontatutkimus ·
Rohkeasti myrskyyn · Taistelu virasta
Huono naapuruus · Hyvä naapuruus · Utopia hyllyissä · Tie ulos myytistä ·
Uusi valistus · Joen yli
Pyörteessä · Kolmantena pyöränä? · Goethe Weimarissa · Enemmän valoa ·
Vapaus vai kohtalo · Valinta vai ratkaisu · Jakautunut tasavalta ·
Ratkaiseva hyppy · Pelastava transsendenssi
Armottomuutta · Kolme neljäsosaa järkeä · Terapiassa ·
Ylhäinen yksinäisyys

V
SINÄ – 1923–1925
Sivu 177

Kylähullu · It's complicated
Vieraanvaraisuutta · Hampurista Bellevueen · Käärmeet koetinkivenä ·
Tunneli ja valo
Weimar horjuu · Kristinuskoa ilman pelastusta · Olla tapahtuma ·
Sinä, demoni · Olemisen keskellä · Vaikein ajatus · Amor mundi
Nälkäkuureja · Goodbye Deutschland · Rypäleitä ja manteleita ·
Murtautumisia

VI
VAPAAUS – 1925–1927
Sivu 217

Punaisia tähtiä · Kriittinen esipuhe · Aadamin lankeemus · Surutyö ·
Muistava käsittäminen · Sureva luonto · Kriittinen albumi ·
Palestiina vai kommunismi

Olla lähellä · Kiinni työhön · Kysymyksen vapauttaminen ·
Täälläolon aika · Tämä on vasara: välineanalyysi · Myrsky ja ahdistus ·
Tietty varma jokin: oleminen kohti kuolemaa

Hampurin koulu · Kätketty alkuperä

Moninaisuuden yhtenäisyys · Itsensä muovaaminen maailmaa avaamalla ·
Tähdet kertovat

Lasten suusta · Puhumisen insinöörejä · Lista järjestä ·
Vastuuperiaate · Haidbauerin juttu

VII
LÄPIKULKUJA – 1926–1928
Sivu 273

Tekninen lahjakkuus · Vain jumalille · Piiri vailla mestaria ·
Paljonkaan opetettavaa minulla ei teille ole

Vaihduntaa ja värähtelyä · Pääteasema Moskova? ·
Muiden ihmisten helvetti · Mies vailla puitteita · Party for one

Korkea meri · Myrskyn silmässä · Kutsu Frankfurtista · Yksilö ja tasavalta

Rakenteilla · Demonin aika · Kohti olemista · Pohja ja kuilun pohja ·
Takaisin alkulähteille · Käännös kotiin · Ylikierroksilla

VIII

AIKA – 1929

Sivu 327

Vapaita laskuja · Ihmisten seassa · Edellisenä iltana Münchenissä ·
Rennosti nyt!

Sanojen myrskyssä – väittely Davosissa · Haavojen nuolemista ·
Kevättä rinnassa · Kolmensadan pennin ooppera · The Doors ·
Kiihkoa yössä · Kaasuvaloa · Itsetuhoinen luonne · Draamaa ja makkaraa

Vaeltaja · Vapaana koulusta · Sisäisiä ongelmia · Takaisin arkeen ·
Italia Cambridgessä · Muistutuksia määrätarkoitusta varten ·
Sanojen kaupunki · Päin rajoja

LOPUKSI

Sivu 371

Viitteet

Sivu 375

Henkilöhakemisto

Sivu 382

Teoshakemisto

Sivu 386

Valikoiva bibliografia

Sivu 390

Kuvitus

Sivu 398

Kiitokset

Sivu 399

*Parasta, mitä historia antaa meille,
on sen herättämä innostus.*

Johann Wolfgang von Goethe, *Maximen und Reflexionen*

I
PROLOGI

TAIKURIT

JUMALA SAAPUU

”Älkää huolehtiko, ette te koskaan tule sitä ymmärtämään.” Näin päättyi 18. kesäkuuta 1929 Englannin Cambridgessä filosofian historian kenties omalaatuisin väitöstilaisuus. Vastaväittäjinä toimivat Bertrand Russell ja George Edward Moore. Väittelijä oli 40-vuotias itävaltalainen ex-miljardööri, joka oli viettänyt edellisen vuosikymmenen enimmäkseen alakoulun opettajana.¹ Hänen nimensä oli Ludwig Wittgenstein, eikä hän ollut Cambridgessä mikään tuntematon suuruus. Päinvastoin: vuodesta 1911 ensimmäisen maailmansodan syttymiseen saakka hän oli opiskellut siellä Russellin johdolla ja tullut sen aikaisten opiskelijoiden keskuudessa kultti-hahmoksi ilmeisen neroutensa ja omaperäisyytensä ansiosta. ”Jumala on saapunut. Tapasin hänet vartin yli viiden junassa”, kertoi John Maynard Keynes 18. tammikuuta 1929 kirjoittamassaan kirjeessä. Keynes, oman aikansa luultavasti merkittävän taloustieteilijä, tapasi Wittgensteinin jo ensimmäisenä päivänä tämän palattua Englantiin. Piirien pienuudesta kertoo paljon sekin, että samalla junalla Lontoosta Cambridgeen tuli myös Wittgensteinin vanha ystävä G. E. Moore.

Junan hytissä vallinnutta tunnelmaa ei kuitenkaan kannata kuvitella liian riemukkaaksi. *Small talk* ja sydämelliset halaukset eivät olleet Wittgensteinin juttu. Wieniläisnero sai sen sijaan helposti äkillisiä raivokohtauksia ja oli asenteissaan äärimmäisen ankara. Pelkkä yksittäinen sana tai kevytmielinen toteamus politiikasta saattoi johtaa vuosikausien kaunaan tai jopa välien katkeamiseen – minkä olivat useita kertoja saaneet kokea myös Keynes ja Moore. Siltikin: Jumala oli palannut! Ja ilo siitä oli asiaankuuluvan suurta.

Jo toisena päivänä Wittgensteinin paluun jälkeen kokoontuvat Keynesin kotona niin kutsutut Cambridgen apostolit toivotamaan tuhlajapojan tervetulleeksi takaisin. Apostolit olivat häpeämättömän elitistinen, epävirallinen opiskelijakerho, jossa oli etualalla jäsenten homoseksuaalinen vispilänkauppa.² Juhlailalli-

sella Wittgenstein nimitetään kerhon kunniajäseneksi, ”enkeliksi”. Useimmat läsnäolijoista tapaavat hänet ensi kertaa yli viiteentoista vuoteen. Sen jälkeen on tapahtunut paljon. Toisaalta Wittgenstein näyttää apostoleistaan säilyneen lähes muuttumattomana. Ei vain siksi, että hänellä on yllään tuttu yhdistelmä: kaulukseton paita, harmaat flanellihousut ja raskaat maalaismaiset nahkakengät. Fyysisestikään vuodet eivät ole jättäneet häneen jälkiä. Ensi silmäyksellä hän näyttää täten aluksi samalta kuin ne monet eliittiyliopiston opiskelijat, jotka ovat tähän asti tunteneet eriskummallisen itävaltalaisen vain professoriensa tarinoista. Ja tietenkin *Tractatus Logico-Philosophicus*esta, tarunhohtoisesta teoksesta, joka on ratkaisevasti muovannut ellei jopa hallinnut viime aikojen filosofista keskustelua Cambridgessä. Kukaan läsnäolijoista ei tosin väittänyt ymmärtävänsä kirjaa läheskään, mutta *Traktatuksen* kiehtovuutta tämä seikka vain lisäsi entisestään.

Wittgenstein oli saanut kirjansa valmiiksi vuonna 1918 sotavankeudessa Italiassa. Hän koki vakaasti ratkaisseensa kaikki ajattelun ongelmat ”*oleellisilta kohdiltaan lopullisesti*” ja päätti siksi kääntää selkensä filosofialle. Vain muutamaa kuukautta myöhemmin Wittgenstein, Euroopan rikkaimpiin kuuluneen teollisuusmiehen perillinen, lahjoitti koko omaisuutensa omille sisaruksilleen. Kuten hän kirjoitti tuolloin Russellille, hän halusi – vaikean masennuksen ja toistuvien itsemurha-ajatusten riivaamana – ansaita tästedes elantonsa ”kunniallisella työllä”. Käytännössä tämä tarkoitti työskentelyä alakoulun opettajana syrjäseudulla.

Tämä Wittgenstein oli nyt siis palannut Cambridgeen. Palannut niin sanotusti filosofoimaan. Nelikymppisellä nerolla ei kuitenkaan ole akateemista oppiarvoa eikä myöskään lainkaan omaisuutta. Kaikki se raha, jonka hän on vuosien varrella säästänyt, kuluu jo ensimmäisten Englannin-viikkojen aikana. Varovaiset tiedustelut, josko hänen rikkaat sisaruksensa voisivat auttaa häntä taloudellisesti, tulevat kiivaasti torjutuiksi: ”Ottakaa ystävällisesti vastaan kirjallinen ilmoitukseni, että paitsi että minulla on monia varakkai-

Filosofi Wolfram Eilenberger kuvaa teoksessaan hämmästyttävää älyllisen luovuuden aikakautta. Hän nostaa tarkasteluun vuodet 1919–1929, jolloin suuret ajattelijahahmot Ludwig Wittgenstein, Walter Benjamin, Ernst Cassirer ja Martin Heidegger huipensivat saksankielisen filosofian hetkeä ennen toisen maailmansodan suurta katastrofia.

Taikurien aika herättää eloon maailmansotien välisen ajan aatevirtaukset ja kuohunnan. Eilenberger johdattaa lukijan neljän merkittävän filosofin ristiriitaisiin elämänvaiheisiin ja heidän kirjoituksiinsa, joiden ajatuskuviot heijastuvat meidän päiviimme saakka.

Saksalainen **Wolfram Eilenberger** (s. 1972) väitteli tohtoriksi Zürichissä vuonna 2008 Mihail Bahtinin kulttuurifilosofiasta. Eilenberger on kirjoittanut filosofiaa ja jalkapalloa käsitteleviä teoksia, ja hän kirjoittaa myös päivä- ja aikakauslehtiin. Suomeksi Eilenbergeriltä on ilmestynyt kaksi omaelämäkerrallista teosta: *Minun suomalainen vaimoni* (2011) ja *Minun kolmikieliset kaksoseni* (2013).

www.siltalapublishing.fi
ISBN 978-952-234-550-9
KL 11